આહારે જવર નિબંધ.

છપાવી પ્રગટ કરનાર

ગાંગજી અલાદીન.

મુંબઈ:

જ્યોતિઆદિત્ય છાપખાનામાં છાપ્યું.

આવૃત્તિ પહેલી

નકલ ૧૦૦૦.

સન ૧૮૭૬.

સંવત ૧૯૩૨.

કિંમત બે આના.

આહારે જર નિબંધઃ

છપાવી પ્રગટ કરનાર

ગાંગજી અલાદીન.

મુંબઈઃ

એશિઆટિક છાપખાનામાં છાપ્યું.

આવૃતિ પેહેલી

નકલ ૧૦૦૦.

સન ૧૮૭૬.

સંવત ૧૯૩૨.

કિંમત બે આના.

દીબાચો.

આએ પુસ્તક દેખાવે ઘણું નાનુંછે પણ તે ઘણી ઉપીઓગી અને નશીએત કારક બાબતોથી ભરપુરછે ઉરદુ ભાષામાં લખાએલી કેટલીક રસીક તથા નશીએત કારક બાબતોનો આપણા દેશી ભાઈઓ એ ભાષાથી અજ્ઞાન હોવાને લીધે લાભ લઈ શકતા નથી તેથી જર વિગેરે એવી કેટલીક બાબતોનો ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરીને મેં આએ નાનું સરખુ પુસ્તક છપાવ્યુંછે, તેથી આશાછે કે સર્વે દેશી સજનોને તે ઘણું ઉપઓગી થઈ પડશે ઉપરાંત આએ પુસ્તક સર્વે દેશીઓને વાંચવાને સવલ પડે માટે તેની અંદર ઘણા કઠણ શબ્દ વાપર્યા નથી અને ઘણી સાદી રીતે લખાણ કરેલુંછે વળી આએ પુસ્તકનો સર્વે કોઈ લાભ લઈશકે તેથી તેની કીંમત ઘણીજ ઓછી રાખીછે માટે ગરીબ યા તવંગર સર્વે કોઈ તેનો સરખો લાભ લઈ શકશે અને બોહોલો ઉપીઓગ થશે એવી આશા છે.

શેઠ **કરમાલીભાઈ હશનભાઈ** તરફથી મને આએ પુસ્તક સબંધી ઘણીજ ઘટતી મદદ મલીછે. માટે તેઓનો હું આએ પ્રસંગે ઘણો ઉપકાર માનુંછું.

લા૦ ગાંગજી અલાદીન.

તાજે કલમઃ—

આએ પુસ્તકમાં વળી કેટલીએક ગુજરાતી નશીએત કારક કવિતાઓ દાખલ કીધીછે.

ઉપોદ્ઘાત

બાપ કહે મેરો પુત સપુત હૈ,
આવત આદર દેતહી મૈયા;
કાકો કહે મેરો નીકો ભતીજો હૈ,
બેન કહે મેરો પ્યારો હૈ ભૈયા.
જોરૂ કહે મેરો કંથહૈ સુંદર,
છાતી લગા કહે પ્રેમ ભરૈયા;
કવિ ગંગ કહે સુનો શાહે અકબર,
સોહી બડો જાંકી ગાંઠ રૂપૈયા. ૧

કોડી મીલે ન ભાગ બીન, હુન્નર કરો હજાર,
કહું નર પામે સાહેબી, બીના લેખ કિરતાર;
બીના લેખ કિરતાર, સાત સમુદ્ર ફિર આવે,
ભટક ફરે બે કાજ, ગાંઠકી લાજ ગમાવે;
કહે દીન દરવેશ, હીંડો દશોદશ દોડી,
હુન્નર કરો હજાર, ભાગબીન મીલે ન કોડી. ૨

આહારે જર નિબંધઃ

પૈસા વિશે.

પૈસાહી રંગ રૂપ હૈ પૈસાહી માલ હૈ.
પૈસા નહો તો આદમી ચરખેકી માલ હૈ. ટેક.—
પૈસેહીકા અમીરકે દીલમે ખીયાલહૈ,
પૈસેહીકા ફકીરભી કરતા સવાલ હૈ;
પૈસાહી ફોજ પૈસાહી જાહો જલાલ હૈ,
પૈસેહિકા તમામ એ દગો દવાલ હૈ. પૈસાહી. ૧
પૈસેકે ઢેર હોનેસે સબ સેઠ સાઠ હૈ,
પૈસેકે જોર શોરહૈ પૈસેકે ઠાઠ હૈ;
પૈસેકી કોઠી કોઠીઆં છે સાત આઠ હૈ,
પૈસા ન હોતો પૈસેકે ફીર સાઠ સાઠ હૈ પૈસાહી. ૨
પૈસા ન હોતો હાથીભી દમડેકા દસ્તા હૈ,
પૈસેસે ઊંટ લાખ અશરફેકા સસ્તાહૈ:
હર વકત ઉસ્કે સામને પૈસા બરસ્તાહૈ,
લાદેહે ઊંટકો કોઇ હાથીકો કસ્તા હૈ. પૈસાહી. ૩

પૈસા જો હોવે પાસ તો કુનદન કે હૈ દલે,
પૈસે બીગર મટ્ટીકે ઉસસે દલે ભલે;
પૈસેસે ચુની લાખકી એક લાલ દે કે લે,
પૈસા નહોતો કોડીકો મોતી કોઇ ન લે. પૈસાહી. ૪
પૈસેસે ચિરા તાસકે તુરરે સુનેહરીહે,
સેરો તરબકે એસો મજે ઘરે ઘરે હૈ;
હર લેહઝ માહે ઇદ નમા શીકલો ચેહરેહૈ,
હરદમ નીસબત હોલી દીવાલી દસરે હૈ. પૈસાહી. ૫
પૈસા નહોતો બાગ કુવે ફીર કહાંસે હો,
ખાનેકો પુરી ઓર પવે ફીર કહાંસે હો;
એશો તરબકે નકકે હુએ ફીર કહાંસે હો,
હલવા કચોરી માલપવે ફીર કહાંસે હો. પૈસાહી. ૬
પૈસા જો હો તો દેવકી ગરદનકો બાંધ લાય,
પૈસા નહોતો મકડી ભી જાલીસે બરન આય;
પૈસેસે લાલ ભૈયાજી ઓર ચોધરી કહાય,
બીન પૈસે સાહુકારભી એક ચોરસા દીખાય. પૈસાહી. ૭
ચેહરાભી લાલ દરબકે દરપનકે બીચ હૈ,
ગર દરપ હે તો સેરભી ગુલશાનકે બીચ હૈ;
પુરે ભગતભી પૈસેકી સમરનકે બીચ હૈ,
દરસનભી ખુબ રૂપકે સબ ધનકે બીચ હૈ. પૈસાહી. ૮

જોડે ચમન બહાર હૈ પૈસેકે વાસ્તે,
ગેહને મુરસ્કાર હૈ પૈસેકે વાસ્તે;
ખુશબો કે ફુલ હાર હૈ પૈસેકે વાસ્તે,
સબ નકશ ઔર નીગારહૈ પૈસેકે વાસ્તે. પૈસાહી ૯
પૈસેસે મોતી ચુનીકા ગરોવકાર હૈ,
પૈસેમે ગર ગમીહો તો વોભી બહાર હૈ;
પૈસેસે એતબારહૈ ઔર ઇફ્તિખાર હૈ,
પૈસે બીગર શાદીભી હોવે તો ખ્વાર હૈ. પૈસાહી. ૧૦
પૈસાહી જશ દીલાતાહૈ ઇનસાનકે હાથકો,
પૈસાહી જેબ દેતાહૈ બીઆહ ઔર બરાતકો;
ભાઈ સગાભી આનકે પુછે ન બાતકો,
બીન પૈસા યારો દુલા બને આધી રાતકો. પૈસાહી. ૧૧
પૈસેને જીસ મકાનમે બીછાયા હૈ અપના જાલ,
ફ્રુસ્તે હૈ ઉસ મકાનમે ફીરસ્તુકે પરોબાલ;
પૈસેકે આગે કયાહૈ એ મેહબુબ ખુશ જમાલ,
પૈસા પરીકુ લાવે પરસ્તાનસે નીકાલ. પૈસાહી. ૧૨
તેગ ઔર સર ઉઠાતેહૈ પૈસેકી ચાટપર,
તીરો સનાં લગાતેહૈ પૈસેકી ચાટપર;
મેદાનમે જખમ ખાતેહૈ પૈસેકી ચાટપર,
યહાં તકકે સર કટાતેહૈ પૈસેકી ચાટપર. પૈસાહી. ૧૩

આલમ મેં ભેર કરતે હૈ પૈસેકે જોરસે,
બુનીઆદ દૂર કરતે હૈ પૈસેકે જોરસે;
દોજખમે ફેર કરતે હૈ પૈસેકે જોરસે,
જન્નતકી સેર કરતે હૈ પૈસેકે જોરસે. પૈસાહી. ૧૪
દુનીઆંમે દીનદાર કહાતાભી નામ હૈ,
પૈસા જહાંકે બીચ વો કાયમ મુકામ હૈ;
પૈસાહી જીસ્મો જાનહે પૈસાહી કામ હૈ,
પૈસેહીકા "નઝીર" એ આદમ ગુલામ હૈ. પૈસાહી. ૧૫

દમડા વિશે.

કોડીસેં સબ જહાનમેં નકશો નગીન હૈ;
કોડી નહોતો કોડીકે ફીર તીન તીન હૈ. ટેક—
કોડી હૈ જીનકે પાસ વો એહલે યકીન હૈ,
ખાનેકો ઉનકે ન્યામતે સો બેહતરીન હૈ;
કપડેભી ઉનકે તનમે નીહાયત મહીન હૈ,
સમજેહે ઉસ્કો વો જો બડે નુક્તે ચીન હૈ. કોડીસે. ૧
કોડી બીગર સોતેથે ખાલી જમીનપર,
કોડી હુઈતો બસને લગે શેહનશીનપર;
પટકે શુનેરી બંધ ગયે જામુંકે ચીનપર,
મોતીકે ગુન્ચે લગ ગયે ઘોડુકે જીનપર. કોડીસે. ૨

કોડીહી ચાહતીહૈ સદા બાદશાહકો,
કોડીહી કામ લેતી હૈ ફોજો સીપાહકો;
લેકર છડી રૂમાલ ગદા ભી નીબાહકો,
ફીરતાહૈ હર દુકાનપે કોડીકી ચાહકો. કોડીસે. ૩

કોડી ન હોતો ફીર એ ઝમેલા કહાંસે હો,
રથખાનાં ફીલખાના તબેલા કહાંસે હો;
મુંડવાકે સર ફકીરકા ચેલા કહાંસે હો,
કોડી ન હોતો સાંઇકા મેલા કહાંસે હો. કોડીસે. ૪

કાંધે પે તેગ ધરતેહૈ કોડી કે વાસ્તે,
આપસમે ખુન કરતેહૈ કોડી કે વાસ્તે;
યહાં તકકે લોક મરતેહૈ કોડી કે વાસ્તે,
જીવ જાનદે ગુજરતેહૈ કોડીકે વાસ્તે. કોડીસે. ૫

ગાલી વ માર ખાતેહૈ કોડીકે વાસ્તે,
શરમો હૈયા ઉઠાતેહૈ કોડીકે વાસ્તે;
સો મુલક છાંડ આતેહૈ કોડીકે વાસ્તે,
મશજીદકો દમમે ધાતેહૈ કોડીકે વાસ્તે. કોડીસે. ૬

કીતને તો હમમે એસેહૈ કોડીકે મુબતીલા,
કોડીહો ગંદગીમે તો લે દાંતસે ઉઠા;
ખીસ્સત નહીંહૈ એસાહૈ કોડીકા મરતબા,
કોઈ દાંતસે ઉઠાવે હમ આંખુસે લે ઉઠા. કોડીસે. ૭

કોડીહી દાલતીહૈ તવાયફ કે તંઇ લટાડ,
કોડીહી ઉસકી લેતીહૈ અંગીયા વ કુરતી ફાડ;
કોડીહી લોંડેબાજકી કરતીહૈ છેડ છાડ,
લડકાભી દમમે આતાહૈ સુન કોડીયુંકા ઝાડ. કોડીસે. ૮
બીન કોડી ખુરદઇ કે બરાબર ભી પત નથી,
કોડી જબ આઇ પાસતો બન બેઠે શેઠજી;
આગે ગુમાસ્તુંકી ખુલી હર તરફ બહી,
ફીરવો જો કુછ કહેતો વોહી બાતહે સહી. કોડીસે. ૯
બીન કોડીથી ન તેલકી બાસી સંકોડીઆં,
કોડી હુઇતો છલને લગી લંબી ચોડીઆં;
યું ખલ્ક દોડે મખીયું જ્યું ગૂપે દોડીઆં,
ખાલકને કેસી ચીજ બનાઇહૈ કોડીઆં. કોડીસે ૧૦
ખાસે મેહેલ ઉઠાતેહૈ કોડીકે જોરસે,
પુલ ઓર સરા બનાતે હૈ કોડી કે જોરસે;
પકેકો તઇ ખોદાતેહૈ કોડીકે જોરસે,
બાગો ચમન લગાતે હૈ કોડીકે જોરસે. કોડીસે. ૧૧
કોડીહી ઉમરાવકો દીલાતી હૈ બાવની,
કોડી ભી લશ્કરૂંકો કરાતી હૈ છાવની;
કોડીકે જોરસેંથી દીલુંકી હૈ ઉઠાવની,
કોડી કેસી ચીજ અજબ હૈ હરામની. કોડીસે. ૧૨

ખુશ હૈ વો જીનકે પાસ ચમકતી હે કોડીઆં,
ખુશ હૈ વો જીનકે ઘરમે બરસ્તી હૈ કોડીઆં;
હસહસકે બાત કરતે હૈ વો લંબી ચોડીઆં,
હેજી વો કયા હસેંગે હસાતી હૈ કોડીઆં. કોડીસે. ૧૩
કોડીકે જોરસેંથી ટલ જાવે કોહ પહાડ,
કોડીસે સબ મજા હોવે કોડીસે સબ બહાર;
કોડી ન હોવે પાસ તો જેસા લગે ગવાર,
કોડીસે બેઠે તખ્તપર ગર હોવે વો ચમાર. કોડીસે ૧૪
કોડીકે જોરસેથી હુવે હૈ કહી અમીર,
કોડીકે જોરસેથી હુવે હૈ કહી વજીર;
કોડીકી સબકો ચાહ હૈ કયા પીર કયા ફકીર,
કોડી અજબ હૈ ચીજ એ દુનીઆમે બેનજીર. કોડીસે ૧૫
કોડી હો ઓર ફકીર હોતો ઓલીઆ કહાય,
કોડી હો ચેલે પાસતો વો ઓશીઆ કહાય;
કોડીસે કૈસા બદહો તો વો બાવફા કહાય,
કોડી ન હોવે પાસ બોલો વો કયા કહાય. કોડીસે. ૧૬
કોડીસેંથી જો સીરો સકર ખાવે વો સદા,
કોડીસેંથી વો હલવા મલીદા ભી નત નવા;
બીન કોડી નાન ખુસ્કીબી મીલતા નહીં જરા,
કોડી બીગર બેશ બી રખે નહીં ખડા. કોડીસે. ૧૭

કોડી ન હોતો જોરૂ ભી આને ન દેવે પાસ,
લે એ બાહાના આતીહે મોંમે તુમારે બાસ;
મુફલીસ જીધરકો જાવે ફીરે વાંસે હો નીરાસ,
મુફલીસકો ગેર હકકી નહી દુસરેસે આસ. કોડીસે ૧૮
કોડી કે જોરસેથી મીલે સારે યાર જાની,
કોડીકે જોરસેથી મીલે જોરૂ ખાનદાની;
કોડીસે બાત ઊસ્કી લગતીહે સબ સીયાની,
કોડી હોવે તો કોઇબી ઠંડા પીલાવે પાની. કોડીસે ૧૯
કોડી હુઈ તો મરનેપર બી આબરૂ મીલે,
મુલાં મુશાયક દોડકે મૈયતકો લે ચલે;
રોરોકે ઉન્કે ઉપર ખતમુલ કુરાન કરે,
બીન કોડી ઉનકે હકમે ન કોઇ ફાતેહા પડે, કોડીસે ૨૦
લે મુફલીસ ઓર ફકીરસેથી શાહ ઓર વજીર,
કોડીવો દીલરૂબા હે કે હે સબકે દીલપજીર;
દેતેહે જાન કોડીપે તીફલો જુવાન પીર,
કોડી અજબ હે ચીજ મેં અબ કયા કહું 'નજીર'. કોડીસે ૨૧

દોલત વિશે.

જો હે સો હો રહાહે સદા મુબતીલાએ જર;
હરએક એહી પુકારે હે દીન રાત હાએ જર. ટેક—

દુનીઆંમે કોનહૈ જો નહીં હૈ ફીદા એ જર,
જીતને હૈ સબકે દીલમે ભરી હૈ હવાએ જર;
આંખુમે દીલમે જાનમે સીનેમે જાય જર,
હમકોભી કુછ તલાસ નહીં અબ સીવાએ જર. જો હૈ સો. ૧
કીતને તો જરકો નકશ તલસ્માત કેહતેહૈ,
ઔર કીતને જરકો કસ્ફો કરામાત કેહતે હૈ;
કીતને ખુદાકી ઐન ઇનાયાત કેહતે હૈ,
કીતને ઇસીકો કાજી એ હાજાત કેહતે હૈ. જો હૈ સો ૨
એ પાની અબજો જીસ્તકી લબકી નીશાનીહૈ,
જરકી ઝમકકો દેખકે અબ ઐભી પાની હૈ;
યારો હમારી જીસ્કે સબબ જીંદગાની હૈ,
ઐ પાનીયે નહીં હૈ વો સોનેકા પાનીહૈ. જો હૈ સો. ૩
આબે તલાકી બુંદ ભી અબ જીસ્કે હાથ હૈ,
વો બુંદ કયાહૈ ચસ્માએ આબે હૈયાત હૈ;
દુનીઆંમે એશ દીન ભી અશરત કે સાથ હૈ,
જર વો હૈ જીસ્સે દોનુ જહાંમે નીજાતહૈ. જો હૈ સો. ૪
સુરમાંકી જીસ્કે પાસ તલાકી સીલાઈ હૈ,
આંખુસે ઉસ્કે આબ પડી રોશનાઈ હૈ;
લે અરશ ફરશ સબ ઉસે દુનીઆં દીખાઈ હૈ,
બાલકને દેખ નુરકી પુતલી બનાઇ હૈ. જો હૈ સો. ૫

જર કાનમે કડાહૈ તો વાંભી બહાર હૈ,
શમશેર પર જડાહૈ તો વાંભી બહાર હૈ;
દીવારમે લગાહૈ તો વાંભી બહાર હૈ,
ગર ખાકમે ગીરાહૈ તો વાંભી બહાર હૈ. જો હૈ સો. ૬
જરકે દીએસે પીર ઓર ઉસ્તાદ નરમહો,
જરકે સબબસે દુશ્મને બેદાદ નરમહો;
જો શોખ સંગ દીલ હૈ પરીજાદ નરમહો,
જરવો હૈ જીસ્કો દેખકે ફોલાદ નરમ હો. જો હૈ સો. ૭
કપડેપે ગર લગાહૈ તલાઈ કલાબતુ,
મે ઉસ્કે તાર તારકી તારીફ કયા કહુ;
હો દસ્તરસ તો ચોર ઉચકેકી કયા કહુ;
મેરેહી દીલમે હૈકે મેહી ઉસ્કો છીન લુ. જો હૈ સો. ૮
જો લોક રૂમ શામમે જરકો કમાતેહૈ,
માચીન ચીન જરકે જહાજ આતે જાતે હૈ;
દખનસે જરકે વાસ્તે સબ યાંકો આતેહૈ,
ઓર યાંસે જરકે વાસ્તે દખનકો જાતેહૈ. જો હૈ સો. ૯
સોનેકા જદવેલુ જો કિતાબું પે આમહૈ,
વો જદવેલે વો રંગ વો સોનેકે કામ હૈ;
જીનકે વરક વરકહૈ સુનેરી તમામ હૈ,
સબમે જીયાદા ઉનકેહી કીમતમે નામ હૈ. જો હૈ સો ૧૦

અબ જીન્કે ઘરમે ઢેરહૈ સોનેકે દમ ઉસે,
હર એક ઉમેદવારહૈ ઉનકી સલામસે;
સબ મીલકે પાંઉ ચુમે હો ઉનકે ગુલામસે.
ક્યા રૂતબાહૈ તલાએ અલેહીસ સલામસે. જો હૈ સો. ૧૧
ફીતનુંકે દીલમે હું હે કે જરહી કમાઇએ,
કુછ ખાએ ખીલાએ ઓર કુછ બનાઇએ;
કેહતા હૈ કોઇ હાએ કહાં જર કો પાઇએ,
ક્યા કીજીએ ઝેર ખાએ ઓર મરી જાઇએ. જો હૈ સો. ૧૨
સોના અગરચે જરદહૈ યા સુરખ ફામહૈ,
લેકીન તમામ ખલકકો ઉસસેહી કામહૈ;
સબમે જીયાદે હુશ્નકે ઉલફતકા દામહૈ,
જરવોહૈ જીસ્કા હુસ્નભી અદના ગુલામહૈ. જો હૈ સો. ૧૩
રંડી જો કસબી પેહનીહૈ સોનેકી બાલીઆં,
ક્યા ઉસ્કે મોહપે હુસ્નકી ચમકીહૈ લાલીઆં;
યાર ઉસ્કે સબ સમજતેહૈ ફુલુકી ડાલીઆં,
સબ ઉસ્કો છેડ છેડ કે ખાતેહૈ ગાલીઆં. જો હૈ સો. ૧૪
સરપાંઉસે જો સોનેકી ગેહેનેકી જેલહૈ,
જો દેખતાહૈ ઉસ્કો વોહી દીલકો મેલહૈ;
એ ચાહ ઔ મીલાપ તો જરકે તુફેલહૈ.
નહીં પુછતે હૈ ભુત હૈ વો યા ચુડેલહૈ. જો હૈ સો. ૧૫

હોતીહૈ જરકે વાસ્તે હર જા ચડાઇઆં,
કટતેહૈ હાથ પાંઉ ગલે ઓર કલાઇઆં;
બહુકે ઓર હે કંઇ તોપે લગાઇઆં,
કુલ જરકી હો રહી હૈ જહાંમે લડાઇઆં. જો હૈ સો. १६
લડકા સલામ કરતાહૈ ઝુક ઝુક કે રસ્કે માહ,
છોટે બડે સબ ઉસ્કી તરફ પ્યાર કરકે વાહ;
દેતેહૈ એ દુવા ઉસે તબ દીલસે ખ્વામુખ્વાહ,
એ મેરે લાલ હો તેરા સોનેકા શેરે બીયાહ. જો હૈ સો. १७
જીતને જહાંમે ખલ્કહે ક્યા શાહ ક્યા વજીર,
પીરો મુરીદ મુફ્લીસો મોહતાજ ઓર ફકીર;
સબ હૈંગે જરકે જાલમે જીવ જાનસે અસીર,
ક્યા ક્યા કહુમે ખુબીઆં જરકી મીઆં 'નજીર' જોહૈસો. १८

તંદુરસ્તી વિસે.

જીતને સુખન હે સબમે એહીહે સુખન દુરસ્ત;
અલ્લાહ આબરૂસે રખે ઓર તંદુરસ્ત. ટેક—
હૈ મરદ અબ વોહી કે જીનકાહે ફન દુરસ્ત,
હુરમત ઉનુંકે વાસ્તે જીનકા ચલન દુરસ્ત;
રેહેતા નહી કિસીકા સદા માલો ધન દુરસ્ત,
દોલત રહી કિસીકી ન બાગો ચમન દુરસ્ત. જીતને. १

દુનીઆંમે અબ ઉનું કે તઈ કેહે તે બાદશાહ,
જીનકે બદન દુરસ્ત હે દીનરાત સાલોમાહ;
જીસ પાસ તંદુરસ્તી વ હુરમતકી હો સીપાહ,
ઐસી ફીર ઓર કોનસી દોલત હે વાહવાહ. જીતને. ૨
જો ઘરમે અપને બેઠી વ હુરમત પનાઈ હે,
બીન તંદુરસ્તી સબવો ખરાબી તબાહી હે;
એ તંદુરસ્તી યારો બડી બાદશાહી હે.
સચ પુછીએ તો એન એ ફજલે ઇલાહી હે. જીતને. ૩
ગર દોલતુંસે ઉસ્કા ભરાહે તમામ ઘર,
બીમાર હે તો ખાકસે બદતર હે સબ વો જર;
હો તંદુરસ્ત ગરચે એ મુફલીસ હે સરબસર,
ફીર ન કિસીકા ખોફ ન હરગીઝ કિસીકા ડર. જીતને. ૪
આજીજ હો યા ફકીર હો પર તંદુરસ્ત હો,
બે જર હો યા અમીર હો પર તંદુરસ્ત હો;
કૈદી હો યા અસીર હો પર તંદુરસ્ત હો,
મુફલીસ હો યા ફકીર હો પર તંદુરસ્ત હો. જીતને. ૫
ઇસ્મે તમામ ખત્મહે આલમકી ખુબીઆં,
હો તંદુરસ્તી ઓર મીલે હુરમતસે આબોનાં (ન):
કીસમતસે જબએ દોનું મયસરહો ફીરતો હાં,
ફીર ઐસી ઓર કોનસી ન્યામતહે મેરી જાન. જીતને. ૬

પરવા નહીં અગરચે લીખા યા પઢા નહો,
મોહતાજ હક સીવાએ કિસી ઓરકા નહો;
હુશ્નો જમાલો ઇલ્મો હુનર ગો મીલા નહો,
એક તંદુરસ્તી ચાહીએ કુછ હોવે યા નહો. જીતને. ૭
બીમાર ગરચે લાખ તરેસે હો બાદશાહ,
તો ઉસ્કો જાનીએ કે ગદાસે હી હે તબાહ;
હમતો ઉસીકો શાહ કહે ઓર જહાંપનાહ,
અબ જીસ્કા તંદુરસ્ત હો હુરમતસે હો નીભાહ. જીતને. ૮
હો ગરચે લાખ દોલતે બીમારકે કને,
ઓર ન્યામતુંકે ઢેર લગેહો બને ઠને;
બેહેતર હે મુફલસી કે મીઆં ચાબને ચને,
જો તંદુરસ્તહે વોહી દુલા હે ઓર બને. જીતને. ૯
જબ તંદુરસ્તીયુંકી રહી દીલમે બસ્તીઆં,
ફીર સો તરેહકે એશહે ઓર મે પરસ્તીઆં;
ખાનેકો ન્યામતેહો યાહો ફાકે મસ્તીઆં,
સબ એશ ઓર મજેહો જોહો તંદુરસ્તીઆં. જીતને. ૧૦
ચાહા જો દીલ નીસેકો તો વોહી મગાલીઆ,
મેહબુબ દીલબરૂંકો ગલેસે લગા લીઆ;
આયા જો એસ દીલમે ખુશીસે ઉઠાલીઆ,
જો મીલગીઆ સો પીલીયા ચાહાસો ખા લીઆ. જીતને. ૧૧

આયાજો દીલમે સેર ચમનકો ચલે ગએ,
બાજાર ચોક સેર તમાસેમેં ખુશ હુએ;
બેઠે ઉઠે ખુશીસે હર એક જા ચલે ફીરે,
જાગે મજેમે રાતકો યા ખુશ હો સો રહે. જીતને. ૧૨
કુદરતસે એ જો તનકી બનીહે હરએક કલ,
જબતક એ કલ બની હે તો હે જીંદગીકા ફલ;
ગરહો ખુદા નખ્વાસ્તા એક કલભી ચલબચલ,
ફીર ન ખુશી ન એશ ન કુછ જીંદગીકા ફલ. જીતને. ૧૩
અદના હો યા ગરીબહો તવંગર હો યા ફકીર,
યા બાદશાહ શેહેરકા યા મુલ્કકા વજીર;
હે સબકો તંદુરસ્તી વ હુરમતસે દીલ પજીર,
જો તુને અબ કહાસો એહી સચહેચે "નજીર." જીતને. ૧૪

સંતોષવિશે

ગર યું હુવા તો કયા હુવા ઓર વું હુવા તો કયા હુવા. ટેક.—
ગર બાદશા હોકર અમલ મુલ્કું ફીરાતો કયા હુવા,
દો દીનકા નરસંગા બજા ભુંભું હુવા તો કયા હુવા;
ગુલશોર મુલ્કો માલકા કોસું હુવા તો કયા હુવા,
યા હો ફકીર આજાદગો રંગુ હુવા તો કયા હુવા.
ગર યું. ૧

દો દીનતો એ અરચા હુવા હાથી મીલા હાથી મીલા,
બેઠા અગર હોદે ઊપર યા પાલકીમેં જા ચડા;
આગે કો નગારા નીશાન પીછેકો ફોજુકા પડા,
દખાતો ફીર એક આનમે હાથી ન ઘોડા ન ગધા.
ગર યું. ૨

યા દોલતો ઇકબાલ હે પેહેના જરી ઓર બાદલા,
મસનદ સુનેરી દી બીછા કીમખ્વાબકે તકીએ લગા;
આખર ન વો દોલત રહી ન આપ ન વો ઘર રહા,
મસનદ કહીં જાતી રહી તકીઆ કહીં ફીરતા ફરા.
ગર યું. ૩

યા અશરતું કે ઠાઠ થે ઓર એશકે અસબાભથે,
શાકી સરાહી ગુલબદન જીમે શરાબો નાબથે;
યા બેકસી કે દરદસે બેહાલથે બેતાબથે,
આખર જો દખા દોસ્તો સબ કુછ ખીયાલો ખ્વાબથે.
ગર યું. ૪

થા એક દીન વો ધુમકા નીકલાથા જબ અસવાર હો,
હરદમ પુકારા થા નકીબ આગે બડો પીછે રહો;
યા એક દીન દખા ઉસે તનહા પડા ફીરતા હે વો,
બસ ક્યા ખુશી ક્યા નાખુશી એકસાં હે સબ એ દોસ્તો.
ગર યું. ૫

જબ હશ્મતુંકી શાનમે કરતાથા કયા કયા સખ્તીઆં,
હરદમ તકબ્બરકે સુખન હરઆનમે મગરૂરીઆં;
ઔર ઉડ ગઈ દોલત એ ફીર ઇસ બાતકી સખ્તી કહાં,
આકર ફના હાજર હુઈ સબ મટગએ નામો નીસાં (ન).
ગર યું. ૬

યા ન્યામતે ખાતા રહા દોલતકે દસ્તર ખ્વાનપર,
મેવે મીઠાઈયા મજે હલ્વાએ તર સીરો શકર;
યા બાંધ ઝોલી ભીખકી ટુકડે કે ઊપર ધર નજર,
હો કર ગદા ફીરને લગા ટુકડેકે ખાતર દરબદર.
ગર યું. ૭

યા દોલતુંકા સામને આકરથા એક દરીઆ બહા,
લેકર જમીતા આસમાં દોલતમે ફીરતાથા પડા;
યા હોકે મુફલીસ બેનવા ફીરતાહે દાને માંગતા,
જબ આ ગઈ સરપર અજલ એક દમમેં સબ કુછ મટ ગઆ.
ગર યું. ૮

ગર નાજો ન્યામતમેં રહા યાને કે વો જરદારથા,
યા મુફલસીકે હાથસે મોહતાજહો દરદર ફીરા;
જબ વકત ચલનેકા હુવા ન એ રહા ન વો રહા,
આયાથા જીસ એવાલસે વેસાહી આખર ચલ બસા.
ગર યું. ૯

ગર એક મુસીબતમેં રહા ઓર દુસરા દીલશાદહે.
વાં એશ અશરત કે મજે યાં નાલા વ ફરીઆદ હે;
યા લીજ્જતે યા રાહતે યા જુલ્મ યા બેદાદહે,
કુછ રે નહીં જાતા મીઆં આખરકો સબ બરદાદહે.

ગર યું. ૧૦

જો અશરતે આકર મીલે તો વોભી કરજાના મીઆં,
જો દરદ દુ:ખ આકર પડે તો વોભી ભરજાના મીઆં;
યા સુખમેં યા દુખમેં ગરજ યાંસે ગુજરજાના મીઆં,
યાં ચાર દીનકી જીંદગી આખરકો મરજાના મીઆં.

ગર યું. ૧૧

અબ દેખ કીસ્કો શાદહો ઓર કીસ્પે આંખે નમ કરે,
એ દીલ બીચારા એકહે કીસ કીસ્કા અબ માતમકરે;
યા દીલ્કો રોવે બેઠકર યા દર્દ દુખકો કમ કરે.
યાંકા એહી તુફાન હે અબ કીસકી જુતી ગમકરે.

ગર યું. ૧૨

ગર તું "નજીર" અબ મર્દ હે તો જાલમેંભી શાદ હો,
દસ્તાર મેંભી હો ખુશી રૂમાલમેંભી શાદહો;
આજાદગી ભી દેખલે જંજાલમેંભી શાદહો,
ઇસ હાલમેં ભીહો ખુસી ઉસ હાલમેં ભી શાદહો.

ગર યું. ૧૩

---o---

બખીલાઇ વીસે.

અબ સુનીએ શાહેબો જરા બખીલુકા બ્યાંન,
આગોશ મેરી તરફ રખો કરકે એક ધ્યાંન. ૧
પૈસુંકી બાત સચ કહી તુમને એ દોસ્તદાર,
પૈસા બીઠાવે અસ્પપે પૈસા ઉતારે પાર. ૨
પૈસેકે સબ ગુલામ હૈ દુનીઆકે કારોબાર,
પૈસા જો હોવે પાસ તો હોતા હૈ દીલ કરાર. ૩
પૈસેસે આબરૂ વ ચમન કરતેહૈ બહાર,
ઓર આગે પીછે રખતેહૈં સબ ઘોંડુકી કટાર. ૪
પૈસેકી બાત જો જો કહી વોતો સચ કહી.
એહલે યકીન કહેતે હૈ વોતો ગલત કહી. ૫
ફીર કીતને બખીલ ડુબ ગએ દાખલે ફી નાર,
એક આનમે મરજાતે હૈં સબ છોડકે ઘરબાર. ૬
કીતને બખીલ જરકે લીએ ખો દીએ ઇમાન,
દુનીયામે જરકુ રોતે હૈ ઓર કુછ નહીં હૈ ધીયાન. ૭
ઇસ જાંપે એક બખીલકા કરતા હુમે બીયાંન,
ઇયે બાદશા શીકંદરે થા રૂમ વ શામીયાન. ૮
દુનીયામે જરકુ જમાં કીયા ખુબસા દીનરાત,
ફીર ઉઠ ચલા દુનીયાશે તો કહેતાં રહા હૈ હાત. ૯

દમ આખરીમે કેહેતા રહા સુનલો સબયે બાત,
મુજકુ સુલા જનાંજેમે બાહાર રખો દો હાત. ૧૦
ખાલી દો હાથ દેખ શબ દુનીયાંને એ કીયા,
રાહે ખુદામે કુછ ન દીયા જર જમાં કીયા. ૧૧
ફીર લે ચલે ઉઠાકે દીયા કબરમે ઉતાર,
ગુરજુકે માર દેને લગે વાંહાં ફીરશતે ચાર. ૧૨
એહેલે જુમાત ચલને લગી તબ સુનાં પુકાર,
તોબાહ સબ એ કરને લગે હોકે અશકબાર. ૧૩
કેહેને લગી જુમાત ઇયે દુનીયાકાં માલહે,
ખુમસા જકાત દે પીછે ખાનાં હલાલહે. ૧૪
કરીબ ગુરશાકે જરહે વોસબ હલાલ કરકે ખાએ,
દુનીયાં વ દીમે શો શો તરેહકી મજે ઉઠાએ. ૧૫
સબ સુનલે બાત મેરી જરા એ બખીલજી,
કુછ શોહોદા લેલે સાથ જરાએ બખીલજી. ૧૬
કેહેતા હું લે તુ માન અબ શીના ન સખ્ત કર,
જાવેગાતુ કબરમે તો કીયા કામકા હે જર. ૧૭
સબ જોરૂ બચ્ચે તેરે ન કુછ કામ આએગે,
જરતુને હીયા જમાં કીયા વો બેઠે ખાંએગે. ૧૮
કારૂન બી ખજાના ઇશ દુનીયાપે ધર ગયા,
કુછ લે ગયા ન સાથ વો આખરકું મર ગયા. ૧૯

સબ જાનતે હૈ દીલમે કે મરનાં જરૂરહૈ,
ઇએ સબ બખીલ પૈસેકે ભડવે મજુરહે. ૨૦
મરદુકુ પ્યારા નાંમહે ગાંડુકુ પ્યારા દામ,
મરદોકા દીલ ગનીહૈ બખીલુકા દીલ ગુલામ. ૨૧
મરદુકે દીલમે પૈસેકા કેસા ખીયાલ હૈ,
પૈસાહે ચીજ કોનસી કુચ્યે મીસાલ હૈ. ૨૨
જીશકા હૈ દીલ ગની વો બડા નામ કર ગયા,
રાહે ખુદામે જરદીયા એ કામ કરગયા. ૨૩
વો કોન બડે કામ તુજે અબ સુનાંઉ મે,
શબ જાનતાહે ખલક તુજે અબ જનાંઉ મે. ૨૪
હાતમ થા એક જવાન ઉશે શબજાને મરદોજન,
રાહે ખુદામે બાંધી કમર છોડકે વતન. ૨૫
શબ જોરૂ બચ્ચે છોડકે છોડાહે ઘર વ જર,
ઓર સેંકડો જવાનોકી મુશકીલ તમામ કર. ૨૬
કેહનાં મેરા યે શબ કે દીલમે હોવે કારગર,
નસીએત એક સબકે તહીં કરતાહું દીગર. ૨૭
ઇસતરેહી બીગડતાહે બખીલુકા સબહે કામ,
નાહક ડુબાતે દીન ઓર દુનીયામે અપના નામ. ૨૮
જીતનાં કહુ સો થોડાહૈ ઇતને તમામ બંદ,
જાહેર યે શબકો કરતા હું આવાજ કર બુલંદ. ૨૯

યારો બખીલીયતમે નહીં કુછ હોવે નફા,
કાહેકું ઉઠાતેહો અપને શીરપે યે જફા. ૩૦
જો કુછ કહું શો કહેના મેરા સચહે જાનીયો,
ઇતની મેરી અરજહે બુરા કોઇન માનીયો. ૩૧
શીરી સુકનકું સુનકે તુમ શીના કરો નરમ,
યાદે અલી હરવખત કરો તો રહે શરમ. ૩૨
જો ઇશમે કુછ ગલતહો તો મૌવલા અફુકરે,
ઓર વાચને વાલે બી કુછ શીકવા નહીં કરે. ૩૩
ખામોશ કર અબ "ગાંગજી" ઇતનેહી બંધ તમામ,
યાદે અલીમે તુ રહે હરવખત શુબોહ વશામ. ૩૪
સબ પડને વાલે ભાઇઓકું મેરા સલામ હૈ,
યે બોલને વાલાતો અલીકા ગુલામહૈ. ૩૫

પદ. ૧

ખેલ શબ પૈશોકા શબકુછ બાનાહે પૈશોકા, ખેલ.
પૈશા જોરૂ પૈશા લડકા પૈશા બાબા બએના.
પૈશા હાથી ઘોડે પલાના પૈશા લગે નીશાના, ખેલ.
પૈશા દેવ પૈશા ધરમ પૈશા સબ કુછ ભાઈ,
પૈશા રાજા રાજ કરાવે પૈશા કરે લડાઈ, ખેલ.
પૈશા હાથીપર અબુજ ચઢાવે પૈશા ઘોડે ઉડાવે,
એકદીન પૈશા બદલ ગયાતો પાંઉમે લંગર પરાવે, ખેલ.

પૈશા ગુરૂ પૈશા ચેલા પૈશા ભકતી કરાવે,
કહેત કબીરા સુન ભાઈ સાધુ પૈશા જીવ છોડાવે, ખેલ.

પદ. ૨

શબ પૈશોકા ભાઈ દીલકા શાથી નહીં કોઈ. શબ૦
ખાને પીનેકુ પૈશા હોએગા તો જોરૂ બંદગી કરે,
એકદીન ખાના નહીં મીલતા તો ફીરકે જવાબ કરે. શબ૦
જબલગ અપને પલોમે પૈશા તબલગ લોક શલામ કરે,
અપના પૈશા નીકલ ગયા તો કોઈ નહીં મીઠા બોલે. શબ૦
ભાઇબંદ ઓર બહેન શાલે શબ પૈશોકે ભાઈ,
દિલકા શાથી કોઈ નહીં હે કહતે કબીર સુનાઈ. શબ૦

પદ. ૩

ઇશતન ધનકી કોન બઢાઈ દેખત નેનોમે મટી મીલાઈ,
હાડ જલે જેશી લકડેકી મોલી બાલ જલેજેશી ઘાશકી પોલી.ઈ.
અપને ખાતર મેહેલ બનાયા આપેહી જાકર જંગલ શોયા. ઈ.
કેહત કબીરા સુન મેરે ભઇયા આપ મુવેપીછે ડુબગઈ દુનીઆ.ઇ.

રેખતો. ૧

જર હોવેતો હર કોઇ હોવે દીલદાર ઊસીકા,
મુશ્કેલીમે નાં કોઇ હોવે ઇઆર કીશીકા;
જર હોવેતો હર કોઇ.—

રખતા હું મે તુજશે ઊલફત કી બહોત ઊમેદ,
અબ કાંએકુ કુરાતી એ શોદા હે ખુશીકા;
જર હોવેતો હર કોઇ.

જંનછર ભલી તોક ભલી મોહોતબી આતા,
પર હક ના રખે કીસીકુ ગેરફતાર કીશીકા;
જર હોવેતો હર કોઇ.

રેખતો. ૨

ખુદાજાને કે કીશામતમે હમારે કેઆ લીખા હોગા
જો જાહેર હએ શો દેખેગે વલે બાતનમે કેઆ હોગા
ખુદા જાનેકે કીશામત મે.—

મુજે હએ ખોફ ઊશ દીનકા બતાવો કોનશા દીન હએ;
ઊતર કર શમશ જબ નીચે શવા નેજે ખડા હોગા.
ખુદા જાનેકે કીશામત મે.

ઊશે કુછ ખોફ નહી મેહરૂકુ અકશે રોજે મેહશરકા;
શવાબ હે છશકે શીને પર દરૂદે મુશતફા હોગા.
ખુદા જાનેકે કીશામત મે.

હમારા વોહ વશીલા હએ કે જો હએ દોશત અલ્લાહકા;
નવાશા ઊશ પેયમબરકા શહીદ કરબલા હોગા.
ખુદા જાનેકે કીશામત મે.

કેઆમત હોએગી કાએમ જમીન ઓર આશમાં ઉપર,
કે જીસ દીન દો જહાં કે બાંગ કા ગુનચા ખીલા હોગા.
ખુદા જાને કે કીશમત મે.

મારફતી મસ્ત રેખતો ૩.

તુજે હુએ શોક મીલનેકા, તુ હરદમ લહું લગાતા જાં;
જલા કર ખુદ તુમાઇકુ, ભશમ તનપર લગાતાં જાં.
તુજે હુએ શોક મીલનેકા.—

પકડ કર ઇશકકા ઝાડું, શફા કર હીજરહી દીલકુ;
ધુઇકે ધુલકુ લેકર, મુશલલે પર ઉડાતા જા.
તુજે હુએ શોક મીલનેકા.—

મુસલલા ફાડ તશબી તોડ, કીતાબાં ડાલ પાનીમે;
પકડ દસત મએ પરશતો કા, ગુલામ ઉનકા કેહેલાતા જા.
તુજે હેઅ શોક મીલનેકા.—

ન મર ભુખા ન રખ રોજા, ન જા મસજીદ મે સીજદા કર;
વુજુકા તોડ કે કુજા, શરાબે શોક પીતા જા.
તુજે હુએ શોક મીલનેકા.—

ન હો મુલ્લા ન હો બામન, દુઇકુ છોડકર તુજા;
હુકમ નાના કલંદરકા, અંનલ હક તું કેહેલાતાજા;
તુજે હુએ શોક મીલનેકા.—

પદ-કાલંગરો.

સગપણ સાચુ શાનું ભાઇ શું માયાને વલગુંરે;
ગરજા ગરજે સૌ મલ્યું છે, અંતે રેહેશો અલગુંરે. સગપણ.
ઉંચા ઉંચા મેહેલ બનાવી, ફુલ્યા ફુલ્યા ફરવુંરે;
એ મંદીરમાં કોણ મહાલશે, તારે તો છે મરવુંરે. સગપણ.
બચકે બાંધ્યા વસ્ત્રને વાઘાં, ઘણું ઘરેણું ગરવુંરે;
પટોલા તારા કોણ પહેરશે, તારેતો છે મરવુંરે. સગપણ.
ઘોડા હાથી માલ ખજાના, સુખપાલમાં ફરવુંરે;
એમાં જાણો કોણ મહાલશે, તારે તો છે મરવુંરે. સગપણ.

ગરબી.

થીર ઠરીને કોઈ આ ઠામરે નથી રહેવાનું;
કરીલો કાંઈ રૂડું કામ રહેશે કેવાનું. થીર ઠરીને.
સારા સારા વીર ગયાને ભુપ ગયો તજી મોજરે;
જોરાવર જયકારી જગતમાં ફરતી જેની ફોજરે. નથી.
જેણે બહુ જર જોડી જગતમાં કર્યા ગુપ્ત ઉપકારરે;
કંઇ દુખીઆના દુખ કાપીઆતે સંભારે સંસારરે. નથી.
કંઈ ગુણવંતા ગયા રાજવંશી સરસ ગયા સરદારરે;
રાજારાણા કોઇ રહ્યા નહીં કંઠા અમલ કરનારરે. નથી.

ગઝલ (ભૈરવી)

(લાગીહૈ લગન તુજશે છુટા કોન શકેગા:—એરાહપર)

ઇશ મુશ્કલશી મે કોઈ ન હો યાર હમારા ।।
ન શાથી રહા કોઈ ન ગમખ્વાર હમારા ।। ૧ ।।
આશનાઈ શારી જરશે હયે જરશોહી હયે દુનીયાં ।।
જરશોહી હરએક થા ફરમાં બર દાર હમારા ।। ૨ ।।
હમદમો હમે છોડગયે દીલબરી ન કીઈ ।।
કીસશે કરેહમ હાલ એહ એ જહાર હમારા ।। ૩ ।।
તેરે શીવા ખુદાયા ન કોઈ હયે મદદગાર ।।
કર બખત ખાબીદા એહ અબ બીદાર હમારા ।। ૪ ।।
આરાંમ લીયા ચેન લુટા ઔર લીયા કરાર ।।
એહ કીશકું સુનાવે જા હાલેજાર હમારા ।। ૫ ।।

ગઝલ—(પરજ કાલીંગડા)

(દુરશે આએ પૈશાકી સુનકે મેખાને કુહમ—એરાહ.)

ગારકે ગમકે તું આખરે જાગીરા અફસોસ દીલ;
દામમે તું ગમ અલમકે કેઉં ફશા અફશોસ દીલ.

કુછ અંદેશા નકીઆ પેહેલેહી તુને બે ખબર;
અબ પશેમાં હોકે તું હયે રો રહા અફ્સોસ દીલ.
દોસ્ત સારે તેરે જાથે ગયે વોહ તુઝકો છોડકર;
મુફ્લસીમે કોઈ હયે ન આશના અફ્સોસ દીલ.
અબ નજીનાહે ભલા જબ ગંજે દોલત ખોદીઆ,
હરતરફ્મે હાયરે રૂસવા હુવા અફ્સોસ દીલ;
મોતકી મેઍને પનાહ લીઈ હેજેહાંએ પુરજફા,
જેહેરકી હુજામ મેં એહ અબ પીતા અફ્સોસ દીલ.

સમાપ્ત.

Bombay :—"Asiatic Printing Press."

આ ચોપડી નીચે લખેલે ઠેક

કીમતે મળશે.

મુંબઈ—અમા નીચુશી શે, હરીભાઈ

નીની દુકાન ઉપર બજાર.

" બોહાના જમાતખાના પાશે મિયા

ભાઈ મુલા મહુમદની દુકાનેથી.

સુરત બોહરા ખાનભાઈ હીરજીને તુંઠ્ઠાથી

ઇન કોંટે.

ભાવનગર—અબદલઅલી કાસમભાઈ ને

ટેટ આંબાચોકમાં.

મોગરા—બોહરા જીવરભાઈ મનજીની દુકાને ભાઈ

લીલાભાઈ જુમાભાઈ પેથી.

મહુવા—બોહરા જીવરભાઈ મનજીના દુકાને કાઈ હાજી

રામ વાલજી પાશેથી.

જંગબાર—બોહરા કરમાલી નાથુને [illegible].—

તથા સરવે કોઈ ચોપડી વેચનારની દુકાનેથી મળશે.

નાંધકામ—જે કોઈ આઠે ચોપડીની નકલ ૧૦

ખરીદ કરશે તેને ચોપડી ૧ કમીશન

દાખલ આપવામાં આવશે.